

RIIGI TARK JUHTIMINE KOOSTÖÖS RAHVAGA

OLULISE MÕJUGA GLOBAALSED TRENDID

Ränne ja linnastumine kasvab

Tehnoloogia muutub järjest kiiremini

Ärimudelid ja töö olemus muutub

Poliitilised süsteemid ja riigivalitsemine muutub

Maailma rahvastik kasvab ja vananeb

ARENGUD EESTIS

Poliitikakujundamine pole teadmistepõhine

Silotornid ja sisebürokratia

Tugevad e-teenused

Jäik ja lühinägelik õigussüsteem

Suutmatus meelitada talente ja investeringuid

Vähene koostööd ühiste eesmärkide nimel

ARENGUVAJADUS

RIIGI TARK JUHTIMINE KOOSTÖÖS RAHVAGA

- Kodanike võimestamine ja osalemine valitsemises
- Kaotada tuleb silotornid ja liigne sisebürokratia
- Integreeritud ja kasutajale kohandatud teenuste planeerimine
- Tasakaalustatud regionaalareng
- Õigus- ja maksukeskkond peab olema muutumisvõimeline, kuid seda läbipaistvalt ja etteplaneeritult
- Läbimõeldud talendipoliitika, mis toetub e-teenustele ja avatud ühiskonnale

KUI EI TEGELE, SIIS

Inimesed ei saa ennast teostada ja talendid lahkuvad

ELi õigus ei arvesta Eesti vajadusi

Ühiskonna areng takerdub ning Eesti muutub perifeerseks ja vaeseks

Raiskav valitsemine ja killustunud ühiskond

Kallimad ja kehvemad teenused

RIIGI TARK JUHTIMINE KOOSTÖÖS RAHVAGA

1. Olulise mõjuga globaalsed trendid

- **Poliitilised süsteemid ja riigivalitsemine muutub.** Maailmas leviv populism ja liberaalsele demokraatiale vastandumine viib ka Eestis ühiskondlikke lõhede süvenemiseni. Riigihaldus muutub üha paindlikumaks ja riigi roll väheneb ning avalike teenuste pakkumisel hakkavad üha olulisemat rolli mängima võrgustikud.
- **Tehnoloogia muutub järjest kiiremini** ning see võimaldab riigil kasutusele võtta tõhusaid lahendusi ja pakkuda paremaid teenuseid.
- **Muutuvad ärimudelid** nõuavad õigusruumi kohanemist ja Eesti on siin olnud üheks teerajajatest. **Tööturu muutumine** toob kaasa inimeste jaoks kasvava ebastabiilsuse ja samas võimaldab tööd paindlikumat teha.
- **Rahvastiku vähenemine ja vananemine** nõuab riigilt tõhusamat toimimist.
- **Linnastumise jätkumine** suurendab regionaalseid erinevuseid Eestis.

2. Peamised arengud Eestis

- **Poliitikakujundamine ei ole olnud piisavalt teadmispõhine**

Poliitika hindamise süsteem on olemas, kuid selle rakendumine on OECD hinnangul endiselt problemaatiline. Teadusuuringuid ei kasutata otsuste tegemisel piisavalt ning teadlasi kaasatakse poliitikakujundamisse vähesel määral. Teisalt on teadlased olnud vähe motiveeritud omalt poolt panustama suurte ühiskondlike probleemide lahendamisse ja poliitikakujundamise kvaliteedi parandamisse.

- **Silotornid ja sisebürokratia raiskavad aega ja raha**

Endiselt esineb takistusi asutustevahelisel suhtlemisel ja liigset bürokratiat. Nullbürokratia rakkerühma kogutud 418 ettepanekust sisebürokratia vähendamiseks on ellu viidud 192. Bürokratia vähendamiseks on küll astutud samme, kuid valitsusasutuste tegevuste efektiivsus on võrdluses teiste OECD riikidega keskpärane ning eesmärkide suunas liikumise kiirus ei vasta alati osaliste ootustele (Eesti „valitsuse võimekuse näitaja“ on Sustainable Governance Indexi meetodikaga 6,4 ja OECD keskmine 6,5)^a. Teabevahetus asutuste vahel ei ole piisavalt tagatud ja ära pole kasutatud võimalust võtta ulatuslikumalt kasutusele ava- ja suurandmeid.^b Avalike teenuste kvaliteet ja kättesaadavus on nii ministeriumide võrdluses kui ka regionaalselt ebaühtlane.

- **Eestis pakutavad e-teenused on eeskujuks ja toetavad Eesti riigi kuvandit kogu maailmas**

Kuigi Eesti on olnud **e-valitsemise** teemade eestkõneleja Euroopa Liidus, leidub ka siin ebaühtlase kvaliteediga lahendusi ja **paljud valdkonnad** on veel e-kanalites **raskesti leitavad/kättesaadavad**^c. Euroopa Liidu tasandil on olemas reeglid, mis teevad võimalikuks avalike teenuste piiriülese kasutamise, kuid nende täielik rakendumine kõigis liikmesriikides võib veel aega võtta.

- **Õiguskeskkond ei ole piisavalt paindlik ja samas etteplaneeritav**

Kuigi Eesti õiguskeskkond vastab üldjoontes praegustele vajadustele, on vaja valmistuda ka tuleviku ülesanneteks. Eesti õiguskeskkonda mõjutab vahetult ka ELi õigusloome, kus tuleb Eesti huvide tagamiseks aktiivselt kaasa rääkida.

- **Ei suudeta luua talentidele ja investeringutele atraktiivset keskkonda**

Eesti on küll oma mainet pidevalt parandanud, kuid ei ole suutnud tagada talentide siiajäamist ega talentide Eestisse (tagasi)meelitamist (Eesti on talentide hoidmist ja meelitamist mõõtvast IMD World Talent Ranking^d tabelis 63 arenenud riigi hulgas 28. kohal). Eesti majanduse

Üldine konkurentsivõime on edetabelite põhjal püsinud sama ning suurt muutust selles pole. Välisinvesteeringud on viimastel aastatel tagasihoidlikumad, sest sisendhindade kasvu (tööjõukulud, energia, tooraine) tõttu ei ole Eesti enam nii atraktiivne. Lisaks on ühiskond muutunud investeerimisobjektide suhtes valivamaks.

- **Koostöö suurte ühiste eesmärkide nimel ei ole piisavalt sujuv**

Kuigi riigis on seatud suuri eesmärke, on nende elluviimine tihti takerdunud eri ühiskonnarühmade vastuseisu või muude erihuvide pörkumise tõttu. Prioriteetsete eesmärkide saavutamist on pidurdanud ka asjaolu, et suurem osa (umbkaudu 80%) riigieelarvest on juba seadustega seotud. Samuti on planeerimine killustatud nii institutsionaalselt kui ka regionaalselt ja ei toimu halduspiiride üleselt, mis on eriti oluline keskuse-tagamaa kontekstis.

3. Arenguvajadus

Riiki juhitakse targalt koostöös aktiivsete kodanikega.

Riik peab võimaldama inimestel nende eesmärke tõhusalt ellu viia. Avalikud teenused peavad olema kooskõlas kodanike vajadustega ja riik peab võimaldama kodanikul ennast maksimaalselt teostada. Aktiivne kodanik, kes saab avalikes küsimustes kaasa rääkida, kasvatab ühiskonna sidusust tervikuna. **Võimestatud kodanike osalemine valitsemises** on oluline ka polariseerumise vähendamiseks, sest inimestel tekib tänu ühiskondlikes teemades kaasa rääkimisele tugevam omanditunne riigi suhtes. Samuti on vaja ühiskonnaelus osalemise võimalus tagada erivajadustega inimestele, vanemaaliste ja väikelaste vanematele, kindlustades selleks sobiliku keskkonna.

Poliitikakujundamine peab muutuma teadmistepõhisemaks, et eri valikute kaalumise järel tehtaks parimad võimalikud otsused. Arvestades elanikkonna vähenemise ja vananemisega, suureneb vajadus ressursse targalt planeerida ning pöörata enam tähelepanu majandust ja ühiskonda ees ootavatele ülesannetele. Oluline on otsuste langetamisel süstemaatilisemalt kasutada teadusest saadavat tarkust. Selleks peavad ametiasutused omaks võtma hoiakud, mis soosivad teadusuuringute tellimist ning teadusasutused omakorda kohandama oma uurimissuundi vastavalt ühiskonna vajadustele. Otsused ise peavad seejuures olema läbipaistvad ning arusaadavad kõigile kodanikele. Kiirelt muutuv ja infoküllas keskkonnas on proovikiviks suurenenud ootused riigis olemasolevate andmete tõhusamale kasutamisele ja personaliseeritud statistika ajakohasem kättesaadavus võimalikult väikese halduskoormusega.

Kuna väikeriigi võimalused on piiratud, on vaja keskenduda mõnele prioriteedile, mis suurendab ühiskonna terviklikku heaolu. Väikeriigi pidamine on kulukas ja Eestis peavad tihti üksikud ametnikud täitma ülesandeid, mida suuremates riikides haldavad suured meeskonnad. See tähendab, et ressursidega tuleb ringi käia tunduvalt kokkuhoidlikumalt. **Ametiasutustevahelised takistused** (nn silotornid) ja ressursikulu **sisebürokratialle** on luksus, mida väheneva rahvastikuga väikeriigil tuleb vältida.

Et tagada avalike teenuste ühtlasem tase nii teenuseti kui ka piirkonniti, on vaja eri valdkondlike teenuste vahel ulatuslikumalt rakendada **integreeritud lahendusi**, mis on kujundatud kasutaja seisukohast. Oluline on tagada ka **teenuste kättesaadavus olenemata asukohast**. Üha enam avalikke teenuseid peab olema Eesti inimestele ja e-residentidele kättesaadaval piiriüleselt. Eestil on oluline juurutada toimiva digiühiskonna jaoks ka Euroopa-üleselt selliseid põhimõtteid nagu „läbivalt digitaalne“, „andmete ühekordne küsimine“ ning „andmete vaba liikumine“.

Õigus- ja maksukeskkond peavad muutustega kohanema ja aitama muutusteks valmis olla ning võimaldama uute ärimudelite (nt platvormimajandus) ja töövormide rakendamist. Samuti on oluline arvestada mobiilsuse kasvuga, pilvetehnoloogiate kasutamisega, info- ja andmehulkade suurenemisega, tehisintellekti ja plokiahela tehnoloogiate esiletõusuga, geopoliitiliste muudatustega, regionaalse tasakaalu säilitamisega, kuritegevuse muutumisega,

sh küberkuritegevuse kasvuga. Ülesanne on seda keerulisem, et ettevõtjad ootavad samal ajal ka stabiilsusust ja maksukeskkonna ennustatavust. Eeldatakse ka traditsiooniliste ettevõtete ja uue majanduse ettevõtete võrdset kohtlemist. Samas ei soovi mitmed ühiskonnarühmad üldse muutusi ning riik peab tagama, et ka nemad suudaksid jääda sidusaks ühiskonnaliikmeks.

Laiemalt peab silmas pidama rahvusvahelist positsiooni, et suudaksime hoida ja ligi **meelitada võimekaid ettevõtjaid, investeeringuid, talente**. Rahvusvahelise talendipoliitika kontekstis peame jõulisemalt kasutama **e-residentsusest** tulenevaid võimalusi ning pakkuma nüüdisaegseid ülepiirilisi e-teenuseid, mis võimaldaksid säilitada sidemeid Eestist lahkunutega ning pakkuda lahendusi naasmiseks.

Muutuste elluviimiseks on vajalikud järgnevad tegevused:

- Kodanike võimestamine ja osalemine valitsemises
- Kaotada tuleb silotornid ja liigne sisebürokratia
- Integreeritud ja kasutajale kohandatud teenuste planeerimine
- Tasakaalustatud regionaalareng
- Õigus- ja maksukeskkond peab olema muutumisvõimeline, kuid seda läbipaistvalt ja etteplaneeritult
- Läbimõeldud talendipoliitika, mis toetub e-teenustele ja avatud ühiskonnale.

4. Võimalikud tagajärjed, kui arenguvajadusega ei tegeleta

- Inimesed ei saa ennast teostada ja „ajud voolavad välja“ ehk talendid lahkuvad
- Ühiskonna areng takerdub, kodanikud muutuvad passiivseks ning Eesti muutub perifeerseks ja vaeseks
- Riigi usaldusväärsus elanike hulgas väheneb ja sellega muutub valitsemine vähem tõhusaks ning ühiskond vähem sidusaks
- Avalikud teenused halvenevad ja kallinevad
- ELi õigus ei arvesta Eesti olukorda ja vajadusi

5. Eduvõimalus

Teeme otsuseid kiirelt ja targalt, luues seeläbi paindliku ettevõtluskeskkonna ja tõhusa ühiskonna, millega oleme demokraatliku digiriigi prototüübiks. Eestil on hea positsioon, et võtta ulatuslikult kasutusele digitaalseid ja muid innovaatilisi lahendusi, mis aitavad muuta riigi ja kogu ühiskonna toimimist sujuvamaks. Seejuures saab Eesti olla eeskujuks teistele demokraatlikele riikidele, kes soovivad sarnaseid lahendusi kasutusele võtta, samal ajal austades kodanike õigusi ja demokraatlikke väärtusi.

Arenguvõimaluse rakendamise eelduseks on:

- Digitaalsete võimete ja andmete kättesaadavuse parandamine
- Poliitikakujundamine toetub reaajas kogutavatele andmetele
- Poliitikakujundamine muutub läbivaldvalt kaasavaks ja toetub teadusuuringutele
- Võimaldame uuenduslikke lahendusi ja toetame neid ühiskonnarühmi, kes ei suuda muutustega kaasas käia
- Eesti mõjutab proaktiivselt ELi õigusruumi, et tagada Eesti innovaatiliste lahenduste laialdane levik ja hoida halduskoormuse kasv kontrolli all.

^a <http://www.sgi-network.org/2018/>

^b McBride, Keegan & Toots, Maarja & Kalvet, Tarmo & Krimmer, Robert. (2018). Leader in e-Government, Laggard in Open Data: Exploring the Case of Estonia.

^c http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=17867

^d https://www.imd.org/globalassets/wcc/docs/release-2018/talent-2018/talent_ranking_2018.pdf